

**II. ULUSLARARASI PERSEPOLİS
BİLİMSEL ARAŞTIRMALAR
VE
İNNOVASYON KONGRESİ
KONGRE KİTABI**

**8-9 Kasım
2025**

2. INTERNATIONAL PERSEPOLIS SCIENTIFIC RESEARCHES AND INNOVATION CONGRESS BOOK

08-09 November 2025 , IRAN

**EDITOR
Dr. Bahar ALTUNOK**

18.11.2025

by BILSEL PUBLISHING

ISBN: 978-625-92709-9-9

**All rights of this book belong to BILSEL PUBLISHING.
The book is not intended for commercial profit.
It is responsibility of the author to abide by the publishing ethics rules.**

**Bu kitabın tüm hakları BİLSEL YAYINCILIK yayınevine aittir.
Kitap ticari bir kar amacı gütmemektedir.
Yayın etiği kurallarına uymak yazarın sorumluluğundadır.**

<https://www.wosconkongreleri.com/>

All rights reserved. No part of this publication may be reproduced, distributed or transmitted in any form or by any means, including photocopying, recording or other electronic or mechanical methods, without the prior written permission of the publisher, except in the case of brief quotations embodied in critical reviews and certain other noncommercial uses permitted by copyright law.

DEPREMZEDE YETİMLERE AİLE OLMAK

Prof. Dr. Recep ARDOĞAN

ORCID: 0000-0001-9436-8444

3kelam@gmail.com

KSÜ İlahiyat Fak., Kelam Anabilim Dalı, Kahramanmaraş, Türkiye

Özet

6 Şubat 2023 Kahramanmaraş Depremi büyük yıkıma yol açmış, binlerce çocuk anne veya babasını kaybederek yetim kalmıştır. “Kahramanmaraş Depremi Bağlamında Din–İnsan İlişkisi” başlıklı proje kapsamında hazırlanan bu tebliğ, depremzede yetimlere sahip çıkmanın dinî, ahlaki ve psikolojik boyutlarını incelemektedir. İslam’ın yetimlere yaklaşımı, Hz. Peygamber’in hayatından örneklerle ele alınmakta; merhamet, adalet ve toplumsal dayanışma gibi ilkelerin önemi vurgulanmaktadır. İslam hukukunda evlat edinme ile koruyucu aile kavramları arasındaki fark açıklanmakta; nesebin korunmasının gereğiyle birlikte, yetimlerin maddi ve manevi olarak desteklenmesinin dinî bir sorumluluk olduğu belirtilmektedir. Ayrıca afetler sonucu ebeveynlerini kaybeden çocukların yaşadığı travmaların giderilmesinde psikolojik ve manevi desteğin gerekliliği üzerinde durulmaktadır. Toplumun, bu çocukları “emanet” olarak görmesi, onlara sevgi, şefkat ve aidiyet duygusu kazandırması, hem insanî hem de İslami bir yükümlülük olarak değerlendirilmektedir. Böylece çalışma, dinî öğretilerle sosyal sorumluluk bilinci arasındaki güçlü bağı ortaya koymaktadır.

Anahtar kelimeler: Deprem, Yetim, Koruyucu Aile, İslam, Merhamet, Psikososyal Destek

Abstract

The Kahramanmaraş earthquakes of February 6, 2023, caused severe destruction and left thousands of children orphaned or separated from their families. This paper, written within the project “Religion–Human Relationship in the Context of the Kahramanmaraş Earthquake,” explores the religious, ethical, and psychological dimensions of caring for earthquake orphans in Islamic thought and practice. The study examines Islam’s approach to the protection of orphans through examples from the Prophet Muhammad’s life, highlighting principles such as compassion, justice, and social solidarity. It distinguishes between adoption and foster care within Islamic law, emphasizing that while legal lineage cannot be altered, the moral duty to provide emotional and material support to orphans is paramount. The paper also discusses the psychological needs of children who have lost their parents in disasters and the importance of integrating spiritual and psychosocial support. Finally, it reflects on the moral responsibility of society and the state to embrace orphaned children as “entrusted beings,” ensuring their holistic well-being in accordance with both humanitarian and Islamic ethical values.

Keywords: Earthquake, Orphan, Foster Family, Islam, Compassion, Psychosocial Support

1. GİRİŞ

6 Şubat Kahramanmaraş Depremi, geniş ölçekli hasar ve kayıplara yol açmış, çok sayıda insan depremde dolayı vefat etmiş, yaralanmış veya yakınlarını kaybetmiştir. Depremde çok sayıda çocuk da anne veya babasını kaybetmiştir. Çeşitli web sayfalarında depremzede yetimlerin yaşadığı zorluklar ve onlar için yapılması gerekenlere dikkat çekilmiştir.

Çıkan haberlerde, depremde henüz ailesi bulunamayan çocuklarından isimlerini söyleyemeyecek kadar küçük olanlar, bunlardan kimlikleri henüz tespit edilemeyenler olduğu; DNA ve biyometrik verilerle hakkında bilgi edinilenlerin tespit edilenlerden 1600 kadarını ailesine ulaştırıldığı haberi verilmektedir.³⁰ Diğer bir haberde, ya annesini ya babasını ya da her ikisini kaybeden 3500 kadar çocuk olduğu; bunlardan 2,500'ü halen deprem bölgesinde bulunan, 1000'e yakın diğer illerdeki birinci derecedeki akrabalarının yanına verildiği bildirilmektedir.³¹ Ayrıca, Aile Bakanlığı'nca 1914 çocuğun kayıt altına alındığı, 1850 çocuğun ailelerine teslim edildiği, 40 çocuğun devlet korumasına alındığı, bir çocuğun evlatlık verildiği, iki çocuğun koruyucu aileye yanında olduğu kaydedilmektedir.³²

Deprem günlerinden itibaren, anne veya babasını kaybeden çocukların maddi ve manevi açılardan desteklenmesi yönünde, gerekse devlet kurumları ve STK'larla gerekse bireysel boyutta çabalar sergilenmiştir. Bu çabaların arka planında sosyal devlet anlayışı kadar İslamî değerlerin ve yine bu değerler beliren ahlak anlayışlarının ne denli rolü, bu konudaki çalışmalara yön verecek mahiyettedir.

Bu tebliğ de Kahramanmaraş Depremi Bağlamında Din - İnsan İlişkisi -Vaka Tespitleri ve Teorik İncelemeler-başlıklı proje³³ kapsamında kalem alınmıştır.

³⁰ "Wall Street Journal yazdı: Enkazdan kurtarılan bebekler ve mucizevi buluşmalar", [yayın tarihi: 10.03.2023],

<https://gazeteoksijen.com/turkiye/wall-street-journal-yazdi-enkazdan-kurtarilan-bebekler-ve-mucizevi-bulusmalar-172544>

³¹ "Depremi en ağır bilançosu: 3 bin 500 çocuk yetim", [yayın tarihi: 17 Temmuz 2023], <https://abcgazetesi.com/depremin-en-agir-bilancosu-3-bin-500-cocuk-yetim-612261> krş. "Depremzede ve refakatçisiz çocuklar ne durumda?", [yayın tarihi: 11.02.2023], <https://www.bbc.com/turkce/articles/c8054zxn9y9o>

³² "En kıymetli emanetler! Depremi en ağır bilançosu: 3 bin 500 çocuk yetim" (yayın tarihi: 17.07.2023), www.hurriyet.com.tr/gundem/en-kiymetli-emanetler-depremin-en-agir-bilancosu-3-bin-500-cocuk-yetim-42299809

³³ Projenin konusu, 6 Şubat Kahramanmaraş Depremi'nde gerek bu afeti yaşayan gerekse şahit olan insanların dinle nasıl bir ilişki kurdukları ortaya koymaya yöneliktir. Yetimleri olan depremzedelerin veya yetimlere çeşitli şekillerde yardım eden insanların, bu özel olayı zihinlerinde nasıl anlamlandırdıkları da projenin çok özel bir safhasıdır.

Proje Numarası	124K014
Proje Başlığı	Kahramanmaraş Depremi Bağlamında Din - İnsan İlişkisi -Vaka Tespitleri ve Teorik İncelemeler-
Program Kodu ve Adı	1001 - BİLİMSSEL VE TEKNOLOJİK ARAŞTIRMA PROJELERİNİ DESTEKLEME PROGRAMI - ÖZEL ÇAĞRILAR
Web sayfası	https://3kelam.wixsite.com/din--insan
Mail	dinleinsan@gmail.com
Sosyal medya	https://www.instagram.com/dinle_insan

Aşağıda, İslam'ın genel olarak yetimlerin gözetimine yaklaşımı, İslam Peygamberi'nin (s.a.v.), onun âli/ailesi ve ashabının hayatından örneklerle açıklanacaktır.

2. YETİMLERİN GÖZETİMİNE İSLAM'IN YAKLAŞIMI

Yetimleri korumak, çeşitli maddi ve manevi ihtiyaçlarını karşılamak, eğitmek ve yetiştirmek, İslam'ın genel iyilik ve muhtaç olana yardım ilkesinin³⁴ gereği olup, koruma ve yardıma en çok onlar muhtaç olduğu için onları görüp gözetmek de en başta gelen bir değerdir.

İslam öncesi devirde (Cahiliye) Araplar arasında evlat edinme uygulaması yaygındı ve evlat edinme, kütük/nesep, evlenme, boşanma, miras, akrabalık gibi konularda öz çocuk gibi hükümler doğururdu. Medine döneminde çocuk edinme konusunda inen “Allah, evlatlıklarınızı öz çocuklarınız gibi kılmamıştır.”³⁵ ayetiyle, edinilen çocuğun her bakımdan biyolojik çocuk gibi kabul edilmesi reddedilmiş; çocuğun asıl/biyolojik babasına nispet edilmesi emredilmiştir:

*Onları [evlât edindiklerinizi öz/biyolojik] babalarına nisbet ederek çağırın. Allah yanında en doğrusu budur. Eğer babalarının kim olduğunu bilmiyorsanız, onları din kardeşleriniz ve görüp gözettiğiniz kimseler olarak kabul edin. [...]*³⁶

İslam Dini'nde, kimsesiz çocukların bakım ve gözetilmesi emir veya tavsiye edilmiş; bunları kimsesiz bırakmamakta devletin sorumluluğu olduğu belirtilmiş olmakla birlikte "hukuki sonuçlar doğuran bir evlatlık müessesesi" kabul edilmiş değildir. Daha açık ifadeyle, nesep değiştirme şeklindeki bir evlat edinme İslam'ın ilkelerine (neslin korunması) aykırıdır.

DİYY'ın “Koruyucu aile olmanın hükmü nedir?” sorusuna verdiği cevap aşağıdaki şekildedir:

[...] evlatlığın nesebi, evlat edinene bağlanmaz, aralarında mahremiyet meydana gelmez ve mirasçılık ilişkisi doğmaz. Bununla birlikte evlatlık kurumu zaman zaman ‘koruyucu aile’ tarzında varlığını sürdürmüştür. [...] sevgiye, şefkate ve korumaya muhtaç kimsesiz çocuklar, kendilerine

³⁴ Aşağıdaki hadiste bu ilkenin mantığı çarpıcı biçimde ortaya konulmaktadır:

“Allah (c.c.) kıyamet gününde: “Ey âdemoğlu! Ben hasta oldum da sen beni ziyaret etmedin.” diyecek. İnsan da “Ya Rabbi! Ben seni nasıl ziyaret edebilirim. Sen âlemlerin Rabb’isin.” cevabını verecek. Bunun üzerine Yüce Allah, “Hani filan kulum hasta oldu da sen onu ziyaret etmedin. Bilmez miydin ki onu ziyaret etseydin beni onun yanında bulurdun.” buyuracak. Allah, “Ey âdemoğlu! Senden yiyecek istedim; beni doyurmadın.” diyecek. İnsan, “Ya Rabbi! Seni nasıl doyurabilirim ki? Sen âlemlerin Rabb’isin.” diyecek. Yüce Allah, “Hani filan kulum senden yiyecek istedi de sen onu doyurmadın. Bilmez miydin ki, onu doyursaydın, sevabını benim katımda bulacaktın?” buyuracak. Yine Allah, “Ey âdemoğlu! Senden su istedim de bana su vermedin.” diyecek. İnsan, “Rabb’im! Ben sana nasıl su verebilirim! Sen âlemlerin Rabb’isin!” cevabını verecek. Yüce Allah: “Filan kulum su istedi de sen ona su vermedin. Ona su vermiş olsaydın bunun karşılığını benim katımda bulurdun.” buyuracaktır.” (Müslim, “Birr ve Sıla”, 43.).Buradan hareketle denebilir ki, bir kimsesize kimse olmak ve onu görüp gözetmek, Allah'ın himaye, rahmet ve gözetimi altına girmektir.

³⁵ Ahzâb 33/4.

³⁶ Ahzâb 33/5.

yardım eli uzatılarak, ailelerin yanında veya çocuk yuvalarında himaye edilmeli; eğitilip, sanat ve meslek sahibi yapılarak topluma kazandırılmalıdır. Fakat bunu yapmak için hiçbir kimsenin, çocuğun kendi soy kütüğü ile ilişkisini kesmeye, ona öz ana babasını unutturmaya hakkı olmadığı gibi onu kanuni mirasçıları arasına katması ve aile içi tesettür ve mahremiyet bakımından kendisine öz evlat gibi davranması da doğru değildir. Bunun yerine İslâm'ın tavsiyesi; onu koruma altına almak, bakmak, büyütmek, maddî ve manevî ihtiyaçlarını karşılamak, hukuk ve helâl-haram kuralları bakımından ona öz çocuk gibi değil, bir din kardeşi gibi muamele etmektir.³⁷

Koruyucu aile, çeşitli nedenlerle öz ailesi yanında bakımları bir süre için sağlanamayan çocukların kendi aile ortamlarında eğitim, bakım ve yetiştirilme sorumluluğunu kısa veya uzun süreli olarak, ücretli veya gönüllü statüde devlet denetiminde paylaşan, hissettikleri toplumsal sorumluluğu gösterebilen uygun aile ya da kişilerdir.³⁸

Koruyucu aile uygulaması, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı tarafından yürütülen bir hizmet olup, öz ailesi tarafından bakılamayan ve evlat edindirilemeyen çocuklar bu şekilde koruma altına alınmaktadır. Uygulamada çocuğun öz ailesi ile ilişkisinin ve bağının korunması ilkesi gözetildiği için, koruyucu aile olarak öncelikle yakın akraba, komşu ve dost çevresi tercih edilmektedir.³⁹ Evlat edinme, çocuğun velayet haklarının evlat edinene mahkeme kararı ile devredilmesi ve çocuğun nesebinin değişmesidir. Koruyucu aile için velayet haklarının devri söz konusu değildir, velayet, çocuğun asıl/biyolojik ailesindedir.⁴⁰

Çocuğun asıl/biyolojik anne babasının gizlenmesi, çocuğun onları bilmemesi, evlat edinenlerin kendilerini çocuğun asıl/biyolojik anne babası imiş gibi göstermeleri, ileride gerçek anlaşıldığında, ciddi krizlere yol açmaktadır. Ayrıca, anne ve baba hayattaysa çocuğunu görmekten, çocuk da asıl anne babasını bilmekten

³⁷ “Koruyucu aile olmanın hükmü nedir?” <https://kurul.diyaret.gov.tr/Cevap-Ara/886/koruyucu-aile-olmanin-hukmu-nedir> [erişim: 24.02.2025]

Din İşleri Yüksek Kurulunun 6 Şubat Depremi sonrası yaptığı bir açıklamada da bir çocuğun gerçek ailesi ile arasında var olan kan bağıyla ortaya çıkan birçok hukuki sonucun, koruyucu aile ve evlatlık ilişkisinde oluşmayacağına dikkat çekilmektedir. Çocuk bülüğa erince koruyucu aile bireyleriyle mahrem olamayacağı; çocuğun koruyucu ailenin kütüğüne alınmasının ve gerçek ailesinin gizli tutulmasının doğru olmadığı belirtilmektedir. “Din İşleri Yüksek Kurulundan "Koruyucu Aile" Açıklaması”, [yayımlanma tarihi: 18.02.2023], www.diyanehaber.com.tr/din-isleri-yuksek-kurulundan-koruyucu-aile-aciklamasi [erişim: 24.02.2025]

Din İşleri Yüksek Kurulu'nun İslâm'ın evlat edinmeye bakışına ilişkin açıklaması, seküler bir grup tarafından çığırkanlıkla tenkit edilmiş, diyanetin fetvayı silmesi üzerine de ayrı bir çığırkanlık yapılmıştır. Örneğin Bk. <https://tr.euronews.com/2023/02/17/diyaret-evlatlik-kurumuyla-ilgili-soruya-verdigi-fetvayi-tepkiler-uzerine-sildi> [erişim: 24.02.2025] Öyle anlaşıyor ki bu guruba göre, bir kamu kurumu olduğu için DİB, İslâm'daki yeri sorulan bir konuyu seküler rasyonaliteye göre açıklamalıdır.

³⁸ <https://www.aile.gov.tr/koruyucu-aile/sss-sayfasi> [erişim: 24.02.2025]

³⁹ Görgülü, Ülfet, “Koruyucu Aile Uygulamasının İslam Hukuku Açısından Değerlendirilmesi”, *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi*, S 23 (2014), s. 45.

⁴⁰ www.koruyucu-aile.org.tr/sikca-sorulan-sorular/ [erişim: 24.02.2025]

mahrum kalması dinen ve ahlaken doğru olmadığı gibi hukuken de doğru değildir. Çünkü anne ve babasını bilmek, bir “insan hakkı”dır. Nitekim, BM Genel Kurulu tarafından 20 Kasım 1989’da kabul edilen “Çocuk Haklarına Dair Sözleşme”nin 8. Maddesine göre, “Taraf Devletler, yasanın tanıdığı şekliyle çocuğun kimliğini; tabiiyeti, ismi ve aile bağları dahil, koruma hakkına saygı göstermeyi ve bu konuda yasa dışı müdahalelerde bulunmamayı taahhüt ederler.”

İslam’a göre,

- Evlatlığın nesebi, evlat edinene bağlanmaz,
- Koruyucu aile ile çocuk arasında mahremiyet meydana gelmez
- Aralarında mirasçılık ilişkisi doğmaz. Çocuk edinen kimselerin mirasına kan ve evlilik bağı olmadığı hâlde çocuğun ortak olması, haksızlıktır.

İslâm’ın bu kuralları, asla yetim, öksüz ve kimsesiz çocuklarla ilgilenilmeyeceği anlamına gelmez. İslâm’ın tavsiyesi; çocuğu koruma altına almak, bakmak, büyütme, maddî ve manevî ihtiyaçlarını karşılamak, ahlaki ve dinî eğitimini desteklemek, iyi bir meslek eğitimi almasını ve hayata hazırlanmasını sağlayarak ona iyi bir gelecek sunmaktır. Ama hukuk, helâl-haram kuralları bakımından ona öz çocuk gibi değil, bir emanet, bir din kardeşi gibi muamele etmektir.⁴¹ Bu nedenle, Müslüman toplumlarda, çocuk edinmenin yerini çoğun kez ‘koruyucu aile’ uygulaması almıştır.

Anne ve babasını kaybetmiş çocukların, hayatındaki boşluğu giderebilmek, onların farklı ihtiyaçlarını karşılamak, onlara psikolojik destek vermek, bunun için daima yanlarında olmak hassas bir konudur. Nitekim, Hz. Peygamber’in sahabilerden Ebu Zerr’e tavsiyesi, kimsesiz çocukların himayesini üstlenmenin son derece özen gerektiren bir olay olduğuna işaret etmektedir:

"Ey Ebu Zerr! Ben seni zayıf bir kimse görüyorum. Ben kendim için istediğimi senin için de isterim.

⁴¹ Koruyucu aile programı uygulaması kapsamında devlet, himayeye alınan çocuklar için ödeme yapmaktadır. Din İşleri Yüksek Kurulu, bu paranın koruyucu aile tarafından alınmasının ve harcanmasının dinen caiz olduğunu ifade etmiştir.

Koruyucu aile programı uygulaması kapsamında himayeye alınan çocuklar için devletin ödeyeceği paranın çocuğa harcanması veya onun adına saklanması hâlinde koruyucu aile tarafından alınmasında dinî açıdan bir sakınca yoktur. Bununla birlikte, himaye eden ailenin fakir olması durumunda çocuk için verilen paradan makul şekilde istifade etmesi de câizdir. “Koruyucu aile kapsamında himayeye alınan çocuklar için devletin ödediği paranın alınmasında dinen bir sakınca var mıdır?”, [yayın tarihi: 12.07.2017], <https://kurul.diyaret.gov.tr>

Kur’an’da, yetimin mal varlığının bulunması ve ona bakan ailenin olması durumunda, yetimin malından harcama yapılabileceğini bildirilmiştir:

“Evlenme çağına gelinceye kadar yetimleri [gözetip] deneyin. Onlarda akılcı olgunlaşma görürseniz, mallarını kendilerine teslim edin. "Büyüyecekler de mallarını alacaklar" diye israf ederek, tez elden mallarını yemeyin. Zengin olan iffetli davranın [dilenci gibi davranmaktan ve onların malını yemeğe tenezzül etmekten çekinsin]. Fakir olan ise, maruf (ihtiyaca ve örfe uygun) şekilde yesin. Mallarını kendilerine verdiğiniz zaman, bunu şahitler karşısında yapın. Hesap görücü olarak Allah yeter.” (Nisâ 4/6.)

İdeal olan, koruyucu ailenin devletin ödeyeceği paranın veya yetime miras kalan malın çocuğa harcanması ve onun adına saklanmasıdır. Bununla birlikte koruyucu ailenin fakir ve muhtaç olması durumunda bu paradan veya maldan makul şekilde yararlanmaları, ayete göre câizdir. Ancak buradaki harcama/yararlanma, vicdana uymayacak ölçüde olamaz.

*Öyleyse iki kişi üzerine emir olmayasın, yetim malına da velilik yapmayasın."*⁴²

Yetim ve öksüzleri Allah'ın emaneti olarak bilmek, onların haklarına riayet etmek, onları görüp gözetmek, İslam'ın adalet, merhamet, şefkat gibi erdemlerinden, insana saygı ilkesinin de bir yansımasıdır. İslam'a göre, her insan, anne karnında ruh üflendikten, saygın bir bireydir; her insan gibi üstün bir fitrat üzere yaratılmıştır;⁴³ her insan gibi şerefli kılınmıştır.⁴⁴

*"Her kim Allah yolunda savaştacak bir askeri (savaş için) donatırsa kendisi de savaşmış gibi olur. Kim de Allah yolunda savaşa çıkan gazinin arkasından ailesine iyi bir şekilde göz kulak olursa o da savaşmış gibi olur."*⁴⁵

*"...Yetimlerin ihtiyacına koşan, Allah yolunda savaşa giden askerlerle, gündüzün oruç tutup, geceyi ibadetle geçiren gibidir."*⁴⁶

*"[....] kim bir yetim alarak yiyeceğine ve içeceğine ortak ederse [bakımını ve yetiştirilmesini üstlenirse], affedilmeyecek bir günah işlememişse, Allah onu mutlaka cennete koyar."*⁴⁷

2.1. Hz. Peygamber'in Ailesinden Örnekler

Peygamber Efendimiz (s.a.v.) henüz anne rahmindeyken babası vefat etmişti. Altı yaşına geldiğinde Hz. Muhammed (s.a.v.), annesiyle birlikte, babasının kabrini ve akrabalarını ziyaret etmek amacıyla Medine'ye gittiler. Bir ay kadar oradaki akrabalarının yanında kaldılar. Mekke'ye dönerken Ebvâ köyüne geldiklerinde Âmine hastalanarak vefat etti. Bu üzücü olayın ardından, dadısı Ümmü Eymen (r.a.), Hz. Muhammed'i, Mekke'ye getirdi. Fakat her daim onu şefkatle büyüten, ona aile olanlar vardı.

Annesi vefat ettikten sonra Sevgili Peygamberimiz'i dedesi Abdulmuttalib himayesine aldı. Sevgili Peygamberimiz'in (s.a.v.) bakımıyla da dadısı Ümmü Eymen Bereke (r.a.) ilgileniyordu. Peygamber Efendimiz (s.a.v.), uzun süre kendisine hizmet eden Ümmü Eymen'i daima sever ve sayardı. Ona "Sen benim ikinci annem sayılırsın." derdi.

Abdulmuttalib'in vefatı üzerine sekiz yaşında olan Hz. Muhammed'in bakımını amcası Ebu Talip üstlendi, Ebu Talip'in hanımı Fatıma b. Esed (r.a.) da çocuklarından ayırt etmeksizin onun her ihtiyacıyla ilgilendi. Ona daima sevgi ve şefkatle yaklaştı, annelik yaptı.

⁴² Ebu Davud, "Vesâyâ", 4; Nesâî, "Vesâyâ", 10.

⁴³ Rûm 30/30.

⁴⁴ İsrâ 17/70.

⁴⁵ Müslim, "İmare", 1 35 ; Buhârî, "Cihad", 38.

⁴⁶ Buhârî, "Edebü'l-Müfred", 59.

⁴⁷ Tirmizî, "Birr", 14.

İslam Peygamberi (s.a.v.) de kendisine kucak açan, aile olan, sevgi ve ilgiyle yetişmesi için çabalayan bu insanlara hayatı boyunca ilgi, sevgi, şefkat, vefa ve iyilik kavramlarıyla yaklaşmıştır. Örneğin, bir kıtlık zamanı, amcası Ebu Tâlib'in ailesini geçindirmek için zorluk çektiğini görünce, amcaları içinde hayli zengin olan Abbas'a gidip Ebu Tâlib'in birer çocuğunun bakımını üstlenmeyi teklif etmiştir. Böylece Câfer'i, Abbas; Ali'yi de Hz. Muhammed (s.a.v.) evlat edinmiştir.⁴⁸ Bu noktada, İslam'ın zenginliği, insanın davranışlarına yön veren bir üst değer olarak görmeye, zengin olmayı bir varoluş amacına dönüştürmeye karşı olduğu vurgulanmalıdır. İslam'da zenginlik, biriktirme hırsı ve kibirle değil iyilikle birleştiğinde, insan için bir hayırdır. Bu konuda İslam Peygamberi (s.a.v.) şöyle der: *"...Şu dünya malı gerçekten çekici ve tatlıdır. Buna bir Müslümanın sahip olması ne kadar güzeldir! Yeter ki, ondan fakire, yetime ve yolcuya versin."*⁴⁹

Peygamber Efendimiz (s.a.v.), gerek insan ve Müslüman olarak gerekse peygamber ve devlet yönetici olarak yetim ve öksüzlere karşı daima duyarlı olmuştur. Hayatı boyunca kimsesiz çocukları da korumasına almış, onlara yuvasının kapılarını açmıştır. Bu nedenle, Hz. Peygamber'in (s.a.v.) evi, yetimlerin ve kimsesizlerin bakıldığı, doyurulduğu, giydirildiği, ihtiyaçlarının giderildiği bir yer olmuştur.

Hz. Peygamber'in ilk eşi, Hz. Hatice'dir. Onun önceki kocasından olan oğlu Hind, Hz. Peygamber'in evinde ve gözetiminde büyümüştür.

Hz. Peygamber'in ilk eşi de Hz. Sevde'dir. Onun da önceki eşinin (Sokrân b. Amr) vefatıyla yetim kalan 6 çocuğu vardı. Hz. Peygamber (s.a.v.) Sevde ile evlenince onların bakımını da üstlenmiştir. Hz. Peygamber'in evinde ve himayesinde büyüyen çocuklar arasında eşi Hz. Meymûne'nin yetim oğlu, Ümmü Habîbe'nin yetim kalan kızı Habîbe binti Ubeydullah, ile bir diğer eşi Ümmü Seleme'nin dört evladı da bulunmaktadır. Habeşistan'da dünyaya gelen Habîbe, babası Ubeydullah b. Cahş'ın irtidat etmesinin akabinde annesi Ümmü Habîbe Rasulüllah ile evlenince Peygamber'in (a.s.) evinde büyüyen kimsesiz çocuklar arasına katılmıştır. Ümmü Seleme ise kocası Ebû Seleme Uhud gazvesinden sonra şehid düşünce dört çocuğu ile dul kalmıştı. Bir süre sonra Hz. Peygamber tarafından kendisine evlilik teklif edilince çocuklarının çok olması endişesi ile bu evliliğe mütereddît yaklaşmış ancak Rasulüllah'ın, çocuklar hususunda Allah'ın lütuf ve inayetinin yeterli olduğunu hatırlatması üzerine bu evlilik gerçekleşmiştir. Bundan sonra Ümmü Seleme'nin dört yetimi Seleme, Ömer, Dürre, Zeyneb, Hz. Peygamberin himayeinde büyüyen yetimlerdenidir.⁵⁰ Hz. Peygamber (s.a.v.) bütün bu yetimlere bir baba gibi davranmış, onları kendi çocuklarından ayrı tutmamıştır.

⁴⁸ İbn Hişâm, Muhammed, *İslam Tarihi -Sîret-i İbni Hişâm-*, I-IV, trc. Hasan Ege, Ravza Yay., İstanbul 2013, I, 326-327.

⁴⁹ Müslim, Zekât, 122.

⁵⁰ İbn Hanbel, *Müsned*, IV, 27-28; VI, 307; Müslim, "Cenâ'iz", 3, 4.

Hız. Peygamber, kendi hanımlarının yetimlerinden ayrı olarak Es'ad b. Zürâre'nin⁵¹ üç yetim kızı ile de ilgileniyordu. Hicretten dokuz ay sonra ölen ve erkek çocuğu olmayan Es'ad b. Zürâre, ölümünden önce Kebşe, Habibe ve Füreya (veya Fâri'a) adlı kızlarını Hız. Peygamber'e emânet etmişti. Hız. Peygamber de bunları kendi hanımları Hız. Sevede ve Hız. Âişe'nin yanlarına yerleştirerek bakımlarını üstlenmiş, büyüttmüş, ilgilenmiş ve evlendirmiştir. Hız. Peygamber hayattayken, Habibe'nin yeni doğan oğluna Es'ad ismini verdi.⁵²

Sevgili Peygamberimiz (s.a.v.), bir devlet başkanı olarak da yetimleri ve öksüzleri himaye etti. Dinen zengin sayılanların zekâtını devlet eliyle toplayarak bunları içlerinde yetimlerin de bulunduğu ihtiyaç sahiplerine ulaştırdı. Bu konuyla ilgili olarak bir sahâbi şu olayı anlatmaktadır: “Bize Peygamber’in zekât memuru geldi. Zekâtı zenginlerimizden alıp fakirlerimize verdi. Ben yetim bir çocuktum. Bana da bir deve verdi”.⁵³ Bu örnek, Hız. Peygamber döneminde devletin yetimleri korumasını ve onların ihtiyaçları için kaynak ayırdığını göstermektedir. Mute Savaşı'nda şehit olan Hız. Cafer'in eşi Hız. Esmâ anlatıyor:

"Ordumuz Mute'ye gittiğinde, neler olup bittiğini bilemiyorduk. Efendimiz (s.a.v.), o günlerde evimize gelerek:
— Ya Esmâ! Çocukların nerede, diye sordu.

Yerlerini gösterdim. Yanlarına gidince, onları kucakladı, öpüp kokladı. Bu sırada bir de baktım, gözyaşı döküyordu.

— Ya Rasulellâh! Sizi ağlatan nedir? Yoksa Cafer'den haber mi var, diye sordum.

Hız. Peygamber güçlükle konuşarak:

— Onlar bugün şehit oldular, dedi.

Feryat edip ağlamaya başladım. Peygamberimiz, metanetli olmamı tavsiye etti.”

Hız. Cafer'in 'in oğlu Abdullah, bu olayın devamını şöyle anlatıyor:

"Kardeşimle birlikte oynuyorduk. Efendimiz (s.a.v.) gelip bize sarıldı. Sonra da öptü. O sırada yüzüne bakıyordum. Gözlerinden oluk oluk süzülen yaşar, sakalından aşağı damlıyordu. Bizim için dua ettikten sonra:

— Allah'ım! Cafer, hiç şüphe yok ki sevapların en güzeline koştı, buyurdu.

Yanımızda bir sürü insan vardı. Onlara seslenerek:

— Cafer ailesi için yemek yapın, buyurdu, çünkü onlara, onları meşgul eden (acı haber) geldi.

⁵¹ Es'ad b. Zürâre, Medinelilerden İslâm dinini ilk kabul eden kişidir. Akabe bîatlarında bulunmuş ve Medine'de İslâm'ın yayılması için canla başla çalışmıştır. Hız. Peygamber'in İslâm'ı öğretmekle görevlendirdiği genç sahâbi Mus'ab b. Umeyr, Es'ad b. Zürâre'nin himayesinde Medine şehrinde faaliyet göstermiştir. Es'ad, hicretten sonra ilk vefat eden, Hız. Peygamber tarafından cenaze namazı ilk kıldırılan sahâbîdir. İbn Sa'd, Muhammed b. Sa'd b. Menî' ez-Zührî, *et-Tabakâtü'l-Kebîr*, I-XI, Mektebetü'l-Hancı, Kahire, 1434, III, 562; Ağırman, Mustafa "Hız. Peygamber'in Evindeki Yetimler", *Siyer Araştırmaları Dergisi*, Sayı: 7 (Ocak-Haziran 2020), s. 158.

⁵² İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-Kebîr*, III, 564; Ağırman, "Hız. Peygamber'in Evindeki Yetimler", 157.

⁵³ Tirmizî, "Zekât", 21.

Peygamberimiz, babamın şehit düşmesinden sonra beni ve kardeşimi evine aldı. Bizi üç gün boyunca misafir etti. Hanım sahabilerden Selma'ya, bizim için çok güzel yemekler hazırlattı. Bir berber çağırarak saçımızı kestirdi. Ben ve kardeşim için bir koyun ayırtıp işaret koydu. Daha sonra onların bereketli olması için Allah'a dua etti. Allah'a andolsun, ben o davar kadar bereketli bir hayvan ne aldım ne de sattım. Annem bizi almak için gelince:

— Ya Esmâ! Bu çocukların geçimi ve bakımları için sakın endişe etme! Dünyada ve ahirette, onların velisi benim, buyurdu.

Peygamberimiz, Mute'den dönen mücahitlerin Medine'ye haber alınca:

— Toplanınız ve kardeşlerinizi karşılayınız, dedi.

Hava o gün son derece sıcaktı. Buna rağmen herkes yollara düştü. Allah Rasulü, bazı Müslümanların at ve develerle gittiğini görünce şöyle buyurdu:

— Çocukları yürütmeyin, onları hayvanlarınıza bindirin! Cafer'in oğlunu da bana getirin!

Hiz. Cafer'in küçük oğlu Muhammed, yaşından ötürü evde kalmıştı. Büyük oğlu Abdullah'ı getirdikleri zaman, onu devesinin önüne alıp şefkatle kucakladı.

Peygamberimiz, belki de o sırada henüz küçük bir çocukken annesiyle birlikte yaptığı ilk ve son yolculuğu hatırlamış, bindikleri deve de annesi kendisini nasıl kucaklamışsa o da yetim Abdullah'ı öyle kucaklamıştı.⁵⁴

Peygamber Efendimiz (s.a.v.), kadınların, çocukların, özellikle de yetimlerin hakkını gözetme konusunda model olduğu gibi sahabileri de insanların ne çok haksızlık ettikleri kadınların ve yetimlerin haklarına riayet konusunda özellikle uyarmıştır:

“...İki zayıf kimsenin, yani yetim ile kadının hakkını ihlal etmekten herkesi şiddetle sakındırıyorum.”⁵⁵

Peygamberimiz, yetimleri korumayı ve onların bakımını üstlenmeyi teşvik etmiştir.

“Kendi yetimini veya başkasına ait bir yetimi himaye eden kimseyle ben, cennette şöyle yan yana bulunacağız”⁵⁶ “Ben ve yetimi himaye eden kimse cennette şöylece beraber bulunacağız.”⁵⁷

Öksüz ve yetimlere sahip çıkmak, onları koruyup kollamak, onlara en güzel şekilde bakmak, müminler için önemli bir sorumluluktur. Bu sorumluluk bazen bireysel bir farz (farz-ı ayn) bazen de toplumsal bir farzdır

⁵⁴ Suavi, Cüneyt, *İki Cihan Güneşi Peygamberimiz*, 519-521.

⁵⁵ İbn Mâce, “Edeb”, 6.

⁵⁶ Müslim, “Zühed”, 42. Konuyla ilgili diğer bir hadis de “Kimin üç kızı yahut üç kız kardeşi olur da onlara iyi muamele ederse muhakkak Cennet'e girer.” (Ebu Davud, “Edeb”, 130.) şeklindedir. Hadiste kız kardeş, babası öldüğü için erkek kardeşi tarafından bakımı üstlenen yetimdir.

⁵⁷ Buhârî, Edeb, 24

(farz-ı kifâye). Bu konuda Sevgili Peygamberimiz müminleri duyarlı olmaya teşvik etmiştir. O, “...Yetimlerin ihtiyacına koşan, Allah yolunda savaşa giden askerlerle, gündüzün oruç tutup geceyi ibadetle geçiren gibidir.”⁵⁸ diyerek yetim ve kimsesizlere yardım etmenin Allah katında çok değerli bir davranış olduğuna dikkat çekmiştir.

2.2. Sahabilerden Örnekler

Aynı duyarlılığı onu model alan aile bireyleri ve sahabileri de göstermişlerdir.

Uhud Savaşı'nda şehit olan Hz. Hamza'nın yetim kızı Ümâme, Mekke'de kalmıştı. Hudeybiye Antlaşması'ndan bir yıl sonra Hz. Peygamber ve ashabı Mekke'de üç kalmışlar ve kaza umresi yapmışlardı. Medine'ye dönüş için yola çıktıklarında esnada Ümâme onlara yetişti ve Peygamberimiz'e "Amca, amca!" diye seslendi. Peygamberimiz ve ashabı onu yanlarına aldılar.

Medine'ye geldiklerinde, Ümâme'nin akrabaları onun bakımını üstlenmek için adeta birbirleriyle yarıştılar.

Peygamberimiz (s.a.v.), Hz. Hamza ile Zeyd b. Harise'yi kardeş yapmıştı. Bu nedenle Zeyd:

— Kardeşimin kızını görüp gözetmeye ben daha layığım, dedi.

Ancak Hz. Cafer buna itiraz etti:

— Teyze de bir annedir, dedi. Eşim Esmâ Ümâme'nin teyzesidir. Bu bakımdan onu bakımını üstlenmeye ben daha layığım.

Hz. Ali ise şöyle dedi:

— Amcamın kızını müşriklerin arasında çıkarıp getiren benim. Üstelik ona akrabalık bakımından benden daha yakın değilsiniz. Onu görüp gözetmeye ben daha layığım.

Karar, Hz. Peygamber'e bırakıldı. O Ümâme'nin bakımını, hem anne hem de baba tarafından akrabası olan Cafer ailesinin üstlenmesinin daha doğru olacağını söyledi.⁵⁹

Hz. Muhammed'in sevgili eşi Hz. Aişe (r.a.) de kardeşinin yetim kızlarının bakımını üstlenmiş ve onları evinde büyütüştür.⁶⁰

Hz. Peygamber'in (s.a.v.) güzide ashabı da kimsesizlere yuvalarını açıyor, onların bakımını üstleniyordu. Örneğin, Abdullah b. Ömer, sofrasında mutlaka bir yetim bulundururdu. Bir keresinde, yemek hazırlatmıştı. O yetimi aradı ama bulamadı. Yemeğini bitirdikten sonra, yetim geldi. Abdullah b. Ömer, onun için de bir yemek

⁵⁸ Buharî, “Edebü'l-Müfred”, 59.

⁵⁹ Buharî, “Meğazi”, 43.

⁶⁰ Malik b. Enes, Muvatta, “Zekât”, 10.

getirilmesini istedi fakat evde yemek yoktu. Bunun üzerine İbn Ömer, gidip kavrulmuş un ve bal getirip yetime ikram etti.⁶¹ Bu olay her seferinde, ayrı bir sorumluluk hissederek yetime gösterilen özeni örneklendirmektedir. İslam bu konuda çeşitli hassasiyetleri gözetmeyi emreder. Bu hassasiyetler, fitraten bozulmamış bir “vicdan”la örtüşen davranışlardır. Haramı helalin içine katmamak, meşru olandan ayrılmamak, takdir yetkisi bulunan yerlerde maruf (kamu vicdanınca kabul görecekt) olanı yapmak, İslam’ın hassasiyetlerini açıklar. Ashab-ı Kiram, sahip çıktıkları yetim ve öksüzlerin haklarına riayet edememekten korkuyordu. İçlerinde maddi durumu iyi olmayanlar da vardı. Onlardan biri, Peygamber’e (s.a.v.) gelmiş ve “Ben fakirim, benim hiçbir şeyim yok, ancak zengin bir yetimim var; onun malından yiyebilir miyim?” demişti. Hz. Peygamber (s.a.v.) de, “*İsrafta bulunmadan, harcamada acele etmeyerek ve onun malının ticaretini sana ait bir sermaye edinmeyerek yetimin malından yiyebilirsin.*”⁶² buyurmuştur. Daha sonra gelen bir ayette de fakir olan kimselerin, bakımını üstlendikleri yetimlerin mallarından meşru ölçüler içerisinde yiyebilecekleri bildirilmiştir:

Diğer yandan yakınlarını ihtiyacı için [yerinde ve gerekli] yapılan harcamalar da İslam’da “*sadaka*” hükmündedir. Bu yakınlar ihtiyaç sahibi olduğunda, yapılan harcamanın sevabı katlanır. Ashab-ı Kirâm’dan Abdullah bin Mesud’un hanımı Zeyneb Peygamber Efendimize (s.a.v.):

– Kocama ve yakınlarımdan korumam altında bulunan birkaç yetime verdiğim nafaka benim için sadaka yerine geçer mi, diye sormuştur. Peygamberimiz de şöyle buyurmuştur:

– *Verdiğin bu nafakaya karşılık iki sevap vardır: Sadaka sevabı ve akrabayı gözetme sevabı.*⁶³

Dinimiz yetim ve kimsesiz çocukların bakımevi gibi yerlerden ziyade aile ortamında himaye edilmesini gündeme getirmiştir.⁶⁴

3. PSİKOLOJİK BOYUT

Depremzedelerin özellikle de anne veya babasını kaybetmiş yetimlerin ihtiyaçlarını giderme noktasında maddi desteğin yanında onların yaşadığı travma, korku ve kaygıyı gidermeleri için yapılacak destek büyük önem taşımaktadır. Bu desteğin uzmanlar tarafından verilebilmesi için konu üniversitelerde akademik düzeyde ele alınmakta; ayrıca çeşitli kamu kurumları ve STK’lar bu alanda faaliyet göstermektedir.

İslam dininde yetim çocuklara sevgi ve şefkat göstermeyi öğütleyen hadislerde olmakla birlikte, psikolojik-manevi desteğin gerek ilmî boyutunun gerekse uygulama boyutunun detaylı ve sistematik biçimde ortaya

⁶¹ Buharî, “Edebü’l-Müfred”, 60.

⁶² Ebu Davud, “Vesâyâ”, 8.

⁶³ İbn Mâce, “Zekât”, 24.

⁶⁴ Bakara 2/220.

konulması Müslüman ilim adamlarının görevidir. Nitekim çeşitli dinî kurumlar ve Müslüman ilim adamları bu alanda önemli bir çaba sergilemeye başlamışlardır.

Yetimlere manevi destek, bazı ayetlerin üslubunda belirlemektedir. Örneğin, bir ayette “.... onlar sizin kardeşlerinizdir.”⁶⁵ denirken, onlara kardeşçe, ilgiyle, sevgiyle, şefkatle yaklaşmak gerektiği ihsas edilmektedir. Hz. Peygamber’in hadislerinde ise onlara şefkat göstermek gerektiği açık bir şekilde vurgulanmaktadır:

“Her kim yalnız Allah rızası için şefkatle bir yetimin başını okşarsa elinin değdiği saçlar sayısınca sevap kazanır. Yetim kalmış bir kız veya erkek çocuğu yanına alıp iyilik ve güzellikle bakan kimse ile ben, cennette şu iki parmak (işaret parmağıyla orta parmak) gibi yan yana olacağız.”⁶⁶

Kendisi de bir yetim olan Peygamberimiz, yetimlere sevgi, şefkat ve iyilikle yaklaşmak; onları diğer aile bireylerinden ve kendi çocuklarından ayırt etmemek gerektiğini de vurgulamıştır:

“... En iyi ev, içinde kendisine iyi davranılan öksüz bulunan evdir. En kötü ev de içinde öksüz bulunup da kendisine kötü davranılan evdir.”⁶⁷

Yetime kötü davranış, insanın yaratılıştan gelen insanî yönünün körelmesine ve kalbinin katılaşmasına yol açar. Kalbin katılaşması, bir insan için en kötü durumdur. Yetimi aile bireyi olarak görmek yerine ona kötü davranmak, insanın bencil, narsist, çıkarıcı olmasına, her haksızlığı yapan biri hâline dönmesine yol açar ki, bu da toplum için manevi bir travma demektir.⁶⁸

Bir ayette de empatinin/duygudaşlığın ve toplumun ahlaki değerlerinin insanlar için bir güvence olduğunun altı çizilmektedir:

“Kendileri, geriye zayıf çocuklar bırakmaktan (çocuklarının yetim kalmalarından) endişeye kapılanlar, yetimlere haksızlık etmekten de korkup titresinler; Allah’tan sakınsınlar ve doğru söz söylesinler.”⁶⁹

Toplum, öte dünyaya uğurladığı insanlara karşı ve onların geride bıraktığı ailesine, toplumun birer ferdi olarak, vefa duygusuyla yaklaşırsa, ailesini kaybedenlerin ailesi, devlet ve millet olacaktır.

⁶⁵ Bakara 2/220.

⁶⁶ Buharî, “Edeb”, 24; Tirmizî, “Birr”, 14; Ebu Davud, “Edeb”, 131.

⁶⁷ Tirmizî, “Birr” 14; İbn Mâce, “Edeb”, 6.

⁶⁸ Burada diğer bir husus olarak altını çizelim ki başkasına yardım etmek, kendini benliğini tedavi etmektir. İnsanî duyguları yaşamak ve yaşatmaktır. Bir hadiste, “Eğer kalbinin yumuşamasını istiyorsan fakiri doyur, yetimin başını okşa!” (İbn Hanbel, Müsned, II, 263, 387.) denir. Sevgi, sevgiyi doğurur; merhametle yetişmek şefkat dolu bir yürek yeşertir. Sevgi, şefkat, merhamet, gerçek incelik, nezaket gibi duyguları kaybetmemek için insan, ihtiyaç sahibi insanlarla, özellikle yetimlerle ilgilenmeli, onlarla duygudaşlık yapmalıdır.

⁶⁹ Nisâ 4/9.

Toplumumuzda yetimlere maddi ve manevi destek veren, onların bakımını üstlenen, bazen bu konuda vakıflar kurarak sorumluluklar üstlenen insanlar hep olagelmıştır. Deprem günlerinde de göçük annesini veya babasını yahut her ikisini kaybetmiş olan yetimlere, çeşitli STK'la ve devlet kurumları kucak açmıştır.

Aşağıdaki spotlar da yetimleri himaye etme ve onlara destek olma çabalarının birer ifadesidir:

“Depremi yetimlerini sahipsiz bırakmıyoruz.”⁷⁰

“Depremden Etkilenen Çocuklar İçin Bağış Yap”⁷¹

Umut Kervani adını taşıyan bir sayfa isimle çelişik bir şekilde “Bu bayram depremde yetim kalan çocuklar için en zor bayram olacak” başlığıyla haber girmiştir. Haberde vakıf başkan yardımcısı, “Bizim için artık temel ihtiyaç, gıda yardımı olmaktan çıktı.” diyerek bu çocuklar için başka maddi veya psikolojik desteğin aciliyetine dikkat çekmektedir.⁷² Bazı vakıflar, depremzede çocukların travma, kaygı ve sıkıntı ile başa çıkabilmeleri için psikososyal destek çalışmaları yürüttüğünü haber vermektedir.⁷³

KAYNAKÇA

Ağırman, Mustafa “Hz. Peygamber’in Evindeki Yetimler”, *Siyer Araştırmaları Dergisi*, S: 7 (Ocak-Haziran 2020), ss. 155-158.

Görgülü, Ülfet, “Koruyucu Aile Uygulamasının İslam Hukuku Açısından Değerlendirilmesi”, *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi*, S 23 (2014), s. 45-58.

“İHH’den depremzede çocuklara psikososyal destek çalışması”, [yayın tarihi: 15.02.2023]
<https://ihh.org.tr/haber/ihhdan-depremzede-cocuklara-psikososyal-destek-calismasi>

⁷⁰ “Deprem Mağdurlarına Kardeş Aile Olur Musunuz?”, <https://yardimeli.org.tr/deprem-magdurlarina-kardes-aile-olur-musunuz-tr-1218.html>

⁷¹ UNICEF Türkiye Milli Komitesi, <https://bagis.unicefturk.org>

“Deprem Bölgesinde Okul Heyecanı” başlıklı sayfada (ts.), çocukların kırtasiyede dahil olmak üzere çeşitli ihtiyaçlarının karşılandığı anlatılmakta, diğer bir sayfa ise “Çocukları Unutmadık Pamuk Şeker ve Oyuncak Dağıttık” başlığını taşımaktadır.

www.sefkateli.org.tr/tr/cocuklari-unutmadik-pamuk-seker-ve-oyuncak-dagitik

23 Şubat '23 tarihli açıklamada, Darüşşafaka Cemiyetinin, iş bankasının desteğiyle 11 deprem ilinden çocukları (sınav yoluyla) kabul için program başlattığı yer almaktadır. www.darussafaka.org/haberler/depremzede-cocuklar-is-bankasinin-destegiyle-darussafakada-egitim-alacak ; <https://www.darussafaka.org/haberler/depremden-etkilenen-cocuklarimizin-darussafakaya-kabul-kosullari-aciklandi>

⁷² “Bu bayram depremde yetim kalan çocuklar için en zor bayram olacak”, [yayın tarihi: 9 Nisan 2023],

<https://umutkervani.org.tr/haber/bu-bayram-depremde-yetim-kalan-cocuklar-icin-en-zor-bayram-olacak.html>

⁷³ “Depremde evi yıkılan aileleri Hatay’daki Reyhanlı Eğitim Kampüsü’nde ağırlayan İHH İnsani Yardım Vakfı, depremzede çocuklar içinde kampüs içerisinde psikososyal destek çalışması yürütüyor.” “İHH’den depremzede çocuklara psikososyal destek çalışması”, [yayın tarihi: 15.02.2023] <https://ihh.org.tr/haber/ihhdan-depremzede-cocuklara-psikososyal-destek-calismasi> ; “Yetim Vakfı Depremde Yetim Kalan Çocuklara Kol Kanat Geriyor” [yayın tarihi: 08.03.2023], <https://yetimvakfi.org.tr/>

- “Depremzede çocuklar için 'psikolojik destek' önerileri”, [yayım tarihi: 26.03.2023], www.cnnturk.com/saglik/depremzede-cocuklar-icin-psikolojik-destek-onerileri-1904276
- “Din İşleri Yüksek Kurulundan "Koruyucu Aile" Açıklaması”, [Yayım tarihi: 18.02.2023], www.diyanehaber.com.tr/din-isleri-yuksek-kurulundan-koruyucu-aile-aciklamasi
- “Koruyucu aile olmanın hükmü nedir?” [Yayım tarihi: 12.07.2017] <https://kurul.diyenet.gov.tr/Cevap-Ara/886/koruyucu-aile-olmanin-hukmu-nedir>
- “Koruyucu aile kapsamında himayeye alınan çocuklar için devletin ödediği paranın alınmasında dinen bir sakınca var mıdır?”, [Yayım tarihi: 12.07.2017], <https://kurul.diyenet.gov.tr/Cevap-Ara/887/koruyucu-aile-kapsaminda-himayeye-alinan-cocuklar-icin-devletin-odedigi-paranin-alinmasinda-dinen-bir-sakinca-var-midir#:~:text=Din%20%C4%B0%C5%9Fleri%20Y%C3%BCksek%20Kurulu,-%C3%9Cye%20Giri%C5%9Fi&text=Koruyucu%20aile%20program%C4%B1%20uygulamas%C4%B1%20kapsam%C4%B1nda,din%C3%AE%20a%C3%A7%C4%B1dan%20bir%20sak%C4%B1nca%20yoktur.>
- “Yetim Vakfı Depremde Yetim Kalan Çocuklara Kol Kanat Geriyor” [yayım tarihi: 08.03.2023], https://yetimvakfi.org.tr/haber/yetim-vakfi-depremde-yetim-kalan-cocuklara-kol-kanat-geriyor?gad_source=1&gclid=Cj0KCQiAq-u9BhCjARIsANLj-s1vMpkHaVifOBhTKLGMTpkDV6m8NSERgI9xUbwLqj3XpbfVzpknbF4aAgZhEALw_wcB
- “Wall Street Journal yazdı: Enkazdan kurtarılan bebekler ve mucizevi buluşmalar”, [yayım tarihi: 10.03.2023], <https://gazeteoksijen.com/turkiye/wall-street-journal-yazdi-enkazdan-kurtarilan-bebekler-ve-mucizevi-bulusmalar-172544>
- Depremin en ağır bilançosu: 3 bin 500 çocuk yetim”, [yayım tarihi: 17 Temmuz 2023], <https://abcgazetesi.com/depremin-en-agir-bilancosu-3-bin-500-cocuk-yetim-612261> krş.
- “Depremzede ve refakatçisiz çocuklar ne durumda?”, [yayım tarihi: 11.02.2023], <https://www.bbc.com/turkce/articles/c8054znx9y9o>
- "En kıymetli emanetler! Depremin en ağır bilançosu: 3 bin 500 çocuk yetim" (yayım tarihi: 17.07.2023), <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/en-kiymetli-emanetler-depremin-en-agir-bilancosu-3-bin-500-cocuk-yetim-42299809>
- “Bu bayram depremde yetim kalan çocuklar için en zor bayram olacak”, [yayım tarihi: 9 Nisan 2023], <https://umutkervani.org.tr/haber/bu-bayram-depremde-yetim-kalan-cocuklar-icin-en-zor-bayram-olacak.html>

İbn Hişâm, Muhammed, *İslam Tarihi -Sîret-İ İbni Hişam-*, I-IV, trc. Hasan Ege, Ravza Yay., İstanbul 2013.

İbn Sa'd, Muhammed b. Sa'd b. Meni' ez-Zührî, *et-Tabakâtü'l-Kebîr*, I-XI, Mektebetü'l-Hancı, Kahire, 1434.

Şahyar, Ayşe Esra, “Hz. Peygamber Döneminde Yetim ve Kimsesiz Çocukların Himâye Edilmesi”, *Hz. Peygamber Döneminden Günümüze Yetimlerin Himayesi Edilmesi: Koruyucu Aile Olmak*, ed. Bedriye Yılmaz. TDV Yayınları, 2. bs., Ankara, 2018, ss. 49-65.

UNICEF Türkiye Milli Komitesi,
https://bagis.unicefturk.org/guneydogudepremi?utm_source=google&utm_medium=cpc&utm_campaign=generic&utm_term=deprem%20yard%C4%B1m&utm_content=text-ad&utm_campaign=generic&utm_term=deprem%20yard%C4%B1m&utm_content=text-ad&gad_source=1&gclid=CjwKCAiAmfq6BhAsEiwAX1jsZww4iNnZhgl-HLNPKuCBIdTfpTnFmnLTcWkyorx_v9CZOLLgDr8BoCyWYQAvD_BwE [Erişim: 02.02.2025]